

De Moennik

Historisch tijdschrift van Heemkundevereniging Helden

*Heldia's matrassenest
in de jaren 30*

In dit nummer o.m.:

- Petrus de Koning, stichter van Koningslust (I)
- Hofleverancier Ueberbach
- Matrassenfabriek Heldia

**maart 2012
nummer 44**

COLOFON

De Moennik

Periodiek van de
Heemkundevereniging
Helden. Verschijnt drie-
maal per jaar.
ISSN nr. 1570-8128

REDACTIE:

Jos Keijmes, eindredacteur
tel. 077-306 11 55
Herman Dorssers
Toes Doessers
Patrick van 't Hooft
Raf Janssen
Willemien Severins

OPMAAK EN LAYOUT:

Henk Steeghs (Yell-low)
Boy Jacobs

ADVERTENTIE-ACQUISITIE:

Ton Leenders

DRUK:

Printpoint Venray

WEBMASTER:

Rob van 't Padje

CORRESPONDENTIE-ADRES:

Redactie *De Moennik*
Aan de Koeberg 3
5988 NE Helden
redactie@moennik.nl

Voce vragen over
bezorging en abonnement:
admin@moennik.nl

Prijs los nummer € 3,50
Postabonnement € 11,50
Rabobank 13.10.44.060
met vermelding van
'De Moennik 2012'

Inhoud

- 1** Van de redactie
- 2** Bèjein-gezeumerd
Herman Dorssers
- 5** Concertreis
Jeu Mertens
- 6** Zoektocht naar 'de laatste dahlia's'
Jos Keijmes
- 10** Zoldergeheimen: Een opaline schilderij
Piet Gommans
- 12** Braodwors
Ann Philipsen
- 14** Petrus de Koning, stichter van Koningslust (1)
Peter Vullings
- 20** Middenpagina
Helden Marktplein
- 22** Helden ingelijfd bij Frankrijk (2)
Ton Leenders
- 24** Zeven generaties schilder in Helden
Hofleverancier Ueberbach
Willemien Severins-Janssen
- 28** Samen op de foto
Drumband Concordia
Jos Keijmes
- 29** Straatnamen: De Brentjes
Eric Lenders
- 30** Archeologiebeleid Peel en Maas
Gemeente vergroot rol van
amateurarcheologen
Patrick van 't Hooft
- 33** Kruisen en kapellen
Leonarduskapel
Leden Heemkundevereniging, bewerkt door Henk Thiesen
- 34** Matrassenfabriek Helda
Jos Keijmes

Van de redactie

Beste lezers,

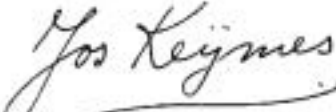
Het zal voor u als lezer iedere keer weer spannend zijn wat er nu in De Moennik staat. Dat geldt ook voor de redactie. Krijgen we genoeg kopij aangeleverd? Hebben we er voldoende foto's of andere illustraties bij? Dat zijn de vragen die iedere keer vooraf gesteld worden. Uiteindelijk blijken we dan zelfs kopij te veel te hebben en moet er doorgeschoven worden.

Hoe tijdrovend het is om een artikel te schrijven heb ik zelf gemerkt bij de zoektocht naar de naam van de dame op de foto uit het Glazen Album in nr. 41. Daarom is het geweldig dat onze schrijvers iedere keer die moeite doen. In dit nummer komen de inwoners van Koningslust extra aan hun trekken, want we publiceren het eerste van drie delen over Petrus de Koning.

Hebt u trouwens wel eens van een opalineschilderij gehoord? Wij in ieder geval niet, maar in 'Zoldergeheimen' wordt u aan de hand van een Heldens voorbeeld precies uitgelegd wat het is.

In nr. 43 schreef ik over het wel of niet publiceren van artikelen. Daarbij vergat ik op te merken dat de redactie weliswaar probeert mee te denken met de schrijvers, maar dat de schrijvers uiteindelijk zelf verantwoordelijk zijn voor de inhoud van hun artikel.

Als je met de voorbereiding bezig bent is het leuk om te ontdekken dat artikelen met elkaar te maken kunnen hebben. Op de gebruikelijke grote foto op de middenpagina staat op de achtergrond het huis van Petrus de Koning, wiens leven elders in dit nummer uitvoerig aan bod komt. In 'Bèjein-gezeumerd' vindt u een anekdote over Sjang Keiren, oprichter van matrassenfabriek Heldia, een fabriekje dat elders in dit blad óók in een artikel terugkomt. En in de 'zoektocht naar de laatste dahlia's' kwam een foto te voorschijn die gebruikt kon worden voor 'Samen op de foto'. Toevalligheden die het lezen van dit nummer hopelijk voor u interessanter en plezieriger maken.

Eindredacteur

Bèjein-gezeumerd door Herman Dorssers

Reacties

In het artikel over de Heldense missionarissen in Brazilië ging het alleen over de Lazaristen die er werkten en werkten. Gezien de reacties hadden niet alle lezers dat meteen begrepen. Er werkten natuurlijk ook talrijke priesters van andere congregaties. Zo heeft Piet Peeters, een

Franciscaan uit Beringe, er gewerkt van 1947 tot 1995. In 2005 is deze verdienstelijke missionaris in zijn Brazilië gestorven en begraven. Dat uitgerekend Jan Pubben (een Lazarist uit Helden-Dorp) ons daar vanuit Brazilië opmerkzaam op maakte, deed ons bijzonder deugd.

De 'wiksclub'

Er waren vooral reacties n.a.v. de gebeurtenis die wij in deze rubriek aanhaalden over de moord op de twee verzetsmensen Piet Hoebbers en Piet Korsten. Zo wisten ook andere bewoners van de Kerkstraat zich het opbrengen van Piet Korsten op die dramatische morgen in augustus 1944 nog goed te herinneren. In de Beekstraat echter werd met schrik en afschuw de moord op Piet Hoebbers meebeleeft. Theo Meekel uit

Pater Piet Peeters

Foto: 'Beringe in woord en beeld'

het Brabantse Son en Breugel schrijft er een bewogen brief over met veel aanvullende details. Helaas kon deze niet meer verwerkt worden in dit nummer. In een volgende aflevering zullen wij de lezers doelgenoot maken van Theo's herinneringen. 'Want', schrijft Theo, 'Piet Hoebbers maakte deel uit van een vriendenkring, de 'wiksclub', waartoe ook mijn broers Gerard en Wim behoorden. Met een aantal vrienden - ik herinner mij de namen van Sjaek en Had van Kuëp, Had van Kolendriek, Piet de Bruijn, Harry van den Hombergh en Graad en Hay van Tieske - ging deze groep op zondag na de mis naar Trienes Sjaak, waar er werd getoept en gepraat en 's middags zocht men elkaar opnieuw op om te gaan stappen. Een ander 'stappen' dan dat wij nu kennen. In een overwegend agrarisch Kepèl en Dörp moesten de meeste jongelui op maandagochtend weer vroeg uit de veren. Het werk riep hen weer.'

100 Jaar geleden

In april 1912 werd de tramlijn Venlo-Beringe in gebruik genomen. Het moet de laatste maanden daaraan voorafgaande nog even pootaan spelen zijn geweest, getuige het bericht dat we in februari van dat jaar in de *Nieuwe Venlosche Courant* aantreffen: *HELDEN. Met de toestand der tramlijn ziet het er op verschillende plaatsen treurig uit. Op sommige punten is de lijn zoodanig gezakt, dat de hulp-machine er niet meer over kan, terwijl de drassige bodem daar ter plaatse geen richten en waterpassen gedooft. Thans is men onder het gehucht Stogger bezig den tramweg op beduidende diepte te ontgraven, waarna*

aanvulling met kiezel geschiedt. Het is gelukkig allemaal nog tijdig goed gekomen. Op de opening van de tram hopen wij in een volgend nummer terug te komen.

Foto

Wij zouden graag meer willen weten over bijgaande foto. De personen die er op staan zijn bekend. Maar de vraag is: wat hebben deze personen met elkaar te maken? Misschien zijn er lezers die de mensen van ons fotoarchief en ook onze redactie behulpzaam kunnen zijn.

De personen zijn volgens onze zegsman v.l.n.r. Duur Janssen (van Nölke), Jeu Huijs in militair uniform, onbekend, Jeu Dorssers (van Bónger Sjang), Sjaar Houtappels en Handrie Kessels (van Sjöppe Duur). We zijn ook nieuwsgierig naar de onbekende nummer drie.

Foto: Collectie Giel Kessels

Echte Dörper

De volgende anekdote werd ons toegespeeld: Keire Sjang, Vaegtesser Piet en

Jengkes Sil waren dikke vrienden die op hun oude dag (midden vorige eeuw) vaker een eindje gingen wandelen. Heel Dörp struinden ze af: de Zandberg, de Keup, de Heldense Bossen en een enkele keer wandelden zij ook wel richting Kepèl via de 'Kromstraat' (Van Hövellstraat), maar nooit haalden ze het in hun hoofd een voet op Kepèlse grond te zetten. Als ze bij de 'wever' op het 'gesjeid' (Ruijsstraat) waren deden zij alsof zij hun voeten veegden, draaiden zich om en wandelden vervolgens weer richting Dörp.

Hazengericht en hazengerecht

Bijgaande tekening van de onvolprezen Piet Camps behoeft enige uitleg. Ergens in een grijs verleden probeerde een overmoedige haas tijdens een wedstrijd het Panningse voetbalveld over te steken.

Voetballer Jan Janssen ving de haas en hielp hem op vakkundige wijze naar de andere wereld. Grote verontwaardiging bij de het publiek. Wachtmeester Goossens die ook langs de lijn stond bemoeide zich er mee. Jan werd op de bon geslingerd, omdat hij geen jachtvergunning kon overleggen. De haas werd in beslag genomen. Het onfortuinlijke dier werd wereldnieuws. O.a. het Amerikaanse weekblad "Time" berichtte er over.

De Kepèlsen lieten het er niet bij zitten en schakelden de rechter in die een jaar later

De politie greep resoluut in

na een rumoerige rechtzitting tot een uitspraak kwam waar iedereen vrede mee had. Een ambtenaar van het O.M. was van te voren naar het terrein gekomen om de situatie te bekijken. Getuigen waren wachtmeester Goossens en P. Gijsen als jachtdeskundige. Kortom, het werd een hele soap, maar het eind van het verhaal is dat Jan werd vrijgesproken en de haas werd teruggegeven. Hij werd verwerkt tot hazenpeper en in grote eensgezindheid geconsumeerd door het hele elftal, waarbij ook notaris Haffmans en zelfs verbalisant Goossens waren uitgenodigd.

Lezersvraag: in welk jaar speelde dit gebeuren zich af?

Zwaar onweer

Tot slot nog een knipseltje uit de Nieuwe Venlosche Courant uit 1931 dat een van onze lezers inbracht.

(Dat kan dus ook!)

Het sluit goed aan bij de onbestendige zomer van verleden jaar. De molenaar is Jan Sommers. Naar zijn molen is later de Molenstraat genoemd.

Maandagmiddag heerschte te Helden een zwaar onweer, gepaard met fellen regen-slag. Op verschillende plaatsen sloeg de bliksem op de telefoon- en elektrische geleiding. De Molenaar J.S. was bezig de molen te draaien en had hiervoor de stalen kabel in de hand, toen de bliksem op de molenkap sloeg en zoo langs de draad omlaag werd geleid en hem teraarde wierp, waarbij hij in het begin het gebruik van armen en benen miste. Na eenigen tijd kwam hij echter weer wat bij en kon hij naar huis geleid worden, zoodat dit ongeluk gelukkig nog betrekkelijk goed afliep.

Molen Sommers anno 1935

Foto: Archief gemeente Peel en Maas

Concertreis

Jeu Mertens

Een jonge Jeu Niessen
temidden van zijn
medemuzikanten
van St. Cecilia in 1908.

Foto: 100 jaar Fanfare St. Cecilia

De fanfare van Helden-Dorp maakte, heel vroeger al, concertreizen naar andere plaatsen - tot ver in de omtrek. Begin vorige eeuw ondernam St. Cecilia de reis naar 'wereldstad' Keulen. De jongste deelnemer was Jeu Niessen, ongeveer 14 jaar oud. In Helden en omstreken zou hij later alom bekend worden als organist en mededirecteur van sigarenfabriek 'Genie'.

Na afloop van de muzikale verplichtingen ging men, in groepjes, de stad verkennen. Jeu had geen gezelschap van leeftijdgenoten en ging daarom alleen aan de wandel, maar raakte in de drukke stad de weg kwijt. Toen de tijd van vertrek was aangebroken en de groep zich verzamelde op de afgesproken plek, miste men Jeu. Er werd gewacht en gewacht, gezocht, de politie er bijgehaald, maar Jeu kwam niet opdagen. Het gezelschap vertrok ten einde raad - met de hoop dat Jeu zich wel zou redden - met een latere trein huiswaarts.

Toen de fanfare, in mineur, in Helden arriveerde, bleek Jeu al een uur eerder thuis te zijn aangekomen. Hij had de afgesproken plaats niet meer kunnen vinden. Bijdehand als hij was, had hij de weg naar het station gevraagd en de eerste trein naar Venlo genomen. De volgende dag vertelde zijn moeder het avontuur van Jeu aan de buurvrouw. Zij deed dat met verve en gewoel voor drama: *"Dao stong oze Jeu, moorzelig allein, midden in Köls dörp."*

Het optreden van
St. Cecilia tijdens een
recentelijke concertreis
in Helden Sauerland.

Foto:
Collectie Fanfare St. Cecilia

**Mia Giesen op een
familiefoto rond 1926.**

Foto: Collectie fam. Poulissen

Zoektocht naar 'de laatste dahlia's'

Jos Keijmes

De in *De Moennik* 41 afgedrukte foto uit het Glazen Album met een toen nog onbekende Panningse schone (zie de foto hiernaast) heeft een naam opgeleverd. Hier volgt het relaas van een lange zoektocht.

Oproepen om de naam van de vrouw op de foto te melden, leverden aanvankelijk geen reacties op. Frans van der Steen uit Panningen meende dat de foto wel eens in de tuin van meester Crijns genomen zou kunnen zijn, want deze man was een groot dahlieliefhebber en mogelijk zou het een dochter van hem kunnen zijn. Tegelijkertijd deden leden van de werkgroep documentatie een ontdekking in de archieven van de vereniging. Bij het dossier van de familie Poulissen kwam onverwacht diezelfde foto als kopie te voorschijn. Wat bleek? De foto met oproep stond al op 22 februari 1990 in het weekblad Midden-Limburg ('t Bledje). De foto zou afkomstig zijn uit het weekblad Panorama / Ons Zuiden van 20 juli 1932. De vraag was toen ook al wie de jongedame was die stond afgebeeld.

Fotograaf

Er moet meteen een reactie vanuit de bevolking zijn gekomen, want een week later stond de ontknoping al in het Bledje. Het bleek Maria (Mia) Giesen te zijn uit de Ringovenstraat. Zij was op dat moment 19 jaar en een dochter van Gieze Pierke en Nellie Verhaegh. Waarom uitgerekend zij op die foto staat is ook duidelijk. De familie Giesen bezorgde namelijk de Panorama / Ons Zuiden in de gemeente. Het toelichtende artikel meldt: *'Door de bezorger werden diverse familieleden eens op de foto gezet, welke later in de Panorama als artikel terugkwam.'* Nu weten we dat het niet de bezorger was die de foto en eventueel meerdere foto's heeft gemaakt, maar de fotograaf Jan de Jong, in dienst van uitgeverij De Spaarnestad (zie *De Moennik* 41).

Mia Giesen

Mia Giesen begon op het adres Ringovenstraat 20 een dameskapperszaak nadat ze in de leer was geweest bij kapper Boesen in Venlo. Als kind had zij maagbloedingen gehad en daarom werd het verstandig gevonden dat ze een beroep aan huis zou kiezen. Toen zij Herm Poulissen leerde kennen en zij trouwden, kwam er ook een herenafdeling. Zoon Gijs herkende zijn moeder op de foto en wist nog te vertellen dat er een grote tuin achter het huis was in de Ringovenstraat, hetgeen de aanwezigheid van de dahlia's verklaart. Ook kon hij zich voorstellen dat er meerdere foto's gemaakt zijn, want het gezin Giesen telde vier dochters en twee zonen en "de dochters wilden zeker niet voor elkaar onderdoen." Dat zou later inderdaad blijken.

Krommenie

Voor de familiegeschiedenis verwees Gijs door naar zijn broer Rie in Krommenie. Deze was verrast met de Panoramafoto en zorgde ervoor dat een zus van zijn moeder, de nu 93-jarige Lies Breuers - Giesen uit Venlo, de foto onder ogen kreeg met de vraag of ze de vier jongens op de foto (zie nr. 41 pagina 22) kende die op de achtergrond staan. Haar reactie was meteen: "Det is os Mie tussen de dahlia's aan de gevel van os hoese en die veer jonges, die ken ich neet!" Toch wist zij nog te vermelden dat een fotograaf in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van De Spaarnestad, Diepenhuijter genaamd, de foto's genomen zou hebben. Volgens haar was een van de heren in Mia geïnteresseerd. Zij waren namelijk al vaker in huis geweest en hadden foto's gemaakt. Ook zou er een fotoreportage gemaakt zijn in de Heldense bossen, want Lies herinnerde zich dat zus Nellie als 'gezelschapsdame' meeging! Helaas zijn deze opnames niet te voorschijn gekomen en wellicht in de privécollectie van de fotograaf gebleven.

Overigens had Rie Poulissen een foto van zijn moeder in bezit die in de hele familie bekend stond als 'de Panoramafoto'. Toen hij de echte Panoramafoto onder ogen kreeg bleek het een heel andere te zijn. Zijn verbazing was groot!

De kapperszaak in de Ringovenstraat begin jaren 50.

Foto's: Collectie fam. Poulissen

De Panoramafoto zoals die bij de familie bekend was.

De nu 93-jarige Lies Breuers-Giesen.

Foto: Jos Keijnes

'Kijkje in Helden-Panningen. Waar de geheele familie den kost aan heeft'.

Uit: Katholieke Illustratie
26-02-1932 no. 21 pag. 545.

Archief

Het archief van de Heemkundevereniging bevatte naast de pagina met knipsels over de familie Poulissen ook een pagina over de familie Giesen, met daarop gedeeltelijke afdrucken van drie foto's zoals die in *Ons Zuiden* en/of de Katholieke Illustratie hadden gestaan: een afdruk van Nellie Giesen met een groot brood in haar handen op de voorpagina van *Ons Zuiden*, Lies en Nellie Giesen met een brood en Mia met een hond. De dahliafoto en deze tweede vondst werden een steeds grotere uitdaging om verder te zoeken. De originele tijdschriften waarin deze foto's gestaan hadden moesten gevonden worden!

Raadsel opgelost

Tijdens het speurwerk kwam iets eigenaardigs naar boven. Volgens de gegevens van de oproep in 't Bledje zou de dahliafoto in *Ons Zuiden* hebben gestaan van 20 juli 1932. Op de envelop van het glasnegatief van de foto in het Limburgs Museum stond echter als datum 23 september 1932! Wie had er een vergissing gemaakt? Dat raadsel moest opgelost worden. Een speurtocht door de medewerkster van het Limburgs Museum in de archieven van de glasnegatieven leverde eigenlijk geen antwoord op. Toch ontdekte ze iets merkwaardigs. Normaal nam fotograaf De Jong zes tot twaalf foto's per dag. Met de datum 23 sept. bleek echter maar één negatief te bestaan, alleen 'de laatste dahlia's'. Zouden er dan toch foto's in de Heldense bossen gemaakt zijn die dag? Het zoeken in de oude exemplaren van *Ons Zuiden* in het gemeentearchief van Venlo loste het datumraadsel op. De verschijningsdatum was niet 20 juli maar 7 oktober! De datum die in 't Bledje was gehanteerd bleek dus niet juist.

Het zoeken naar de originele voorpagina waarop Nellie Giesen stond leverde echter niets op.

'De vriend van de vrouw.'

Uit: Panorama / *Ons Zuiden*
nr. 39 van 26-02-1932.

Katholiek Illustratie

Maar soms helpt het toeval een handje. Bladerend in een uitgave van de Katholieke Illustratie van 24 feb. 1932 werd op pagina 545 de foto ontdekt waarop de zussen Lies en Nellie Giesen staan; Nellie met het brood in haar handen. Zowel de Katholieke Illustratie als ook de Panorama / Ons Zuiden werden uitgegeven bij De Spaarnestad in Haarlem. Hiermee is verklaard waarom de foto's in verschillende tijdschriften kwamen te staan. Omdat bij al die foto's geen namen afgedrukt werden is het moeilijk om te achterhalen welke foto's wel of niet in Helden genomen zijn. Het is in ieder geval duidelijk dat de familie Giesen heel wat keren geposeerd heeft voor de fotograaf van De Spaarnestad.

Succes

Internet is tegenwoordig steeds vaker een hulpbron om verder te komen. Zo kon er contact gelegd worden met een verzamelaar van tijdschriften in Zuid-Limburg en een bezoek werd rijkelijk beloofd. In een mum van tijd had hij de gezochte voorpagina met 'het familie-brood' dan ook gevonden. Het bleek om nummer 39 van vrijdag 26 feb. 1932 te gaan. Het brood op de foto was een twaalf-ons-brood, zo wist Rie Poulissen te vertellen. Verder bladerend in datzelfde nummer verscheen een ons reeds bekende pagina met foto's over Helden-Panningen. Te zien zijn : het oude raadhuis van Helden (Dorp), de nieuwe kerk van Panningen, een meisje (Mia Giesen dus) met hond Bob, en de kerk van Beringe met pastorie en molen. Tenslotte ook nog een groepsfoto waarvan de namen nog onbekend zijn, alsmede ook de plek waar deze foto genomen is. Mogelijk iets voor een volgende zoektocht!

Nellie Giesen op de voorpagina van Panorama / Ons Zuiden no. 39 van vrijdag 26 febr. 1932.

Met dank aan:
Gemeentearchief Venlo, het Limburgs Museum, Gijs en Rie Poulissen, Lies Breuers-Giesen, Peter Koolen en de werkgroep Documentatie van de Heemkundevereniging.

Een opaline schilderij

Piet Gommans

In ons museumdepot staan voorwerpen die nodig schoongemaakt moeten worden. Als dat dan gebeurd is komt er vaak iets moois te voorschijn. Dat was ook het geval met een glazen schilderij.

Harrie de Wit

Foto:
Archief Historische Werkgroep
Graahoek

Op rommelmarkten kom je ze nog wel eens tegen: opalines. In de jaren vijftig waren ze modern en nu is het een bijna verge-
ten techniek. Een opaline schilderij is een ondoorzichtig
gebrandschilderd glas zonder lood. Het is blank glas bedekt
met een laagje melkglas of half doorzichtig glas. De opaline-
afbeelding of schilderij uit ons depot is opgebouwd uit een
mozaïek van beschilderde glasscherven. De kleur is lichtgrijs
in combinatie met zwart en een waas van groen en blauw om

de hoofden geeft het een aparte uitstraling. Dit glasschilderij is in 1957 vervaardigd door de kunstenaar Jacques Verbeijen (1911-1989) uit Echt.

Te zien is een symbolische afbeelding van de familie De Wit - Gellen uit Panningen.

Dit gezin woonde in Everlo, ongeveer tegenover het 'Engels'-huis (Lèikes Pol). Het echtpaar De Wit-Gellen had aanvankelijk vier kinderen (dochter Noortje overleed in 1936 op twaalfjarige leeftijd). Het hele gezin wordt op dit schilderij als heiligen afgebeeld: vader Jeu rechts vooraan met zwaard (H. Matheus), links vooraan moeder Ida (H. Ida), links achter zoon Fons (H. Alphonsus), in het midden op de stoel zittend dochter Mia (H. Maria) en rechtsachter Harrie (H. Hendricus), van 1968 tot 1975 pastoor in Grasboek. Het kind met de duif stelt waarschijnlijk Noortje voor. Het was een zeer christelijk gezin want de beide zonen werden priester en dochter Mia kloosterzuster.

Deze opaline is te mooi om in het depot op te bergen. Het zal daarom binnenkort een waardige plaats in het museum krijgen.

Links: Harrie, Fons en Mia. Rechts: Het echtpaar De Wit-Gellen. Deze foto's zijn genomen bij de priesterwijding van Fons in 1955.

Foto's: Archief
Hermiskundevereniging Helden

De schrijfster gebruikt zoveel mogelijk de dialectspelling van 't Woordeboek van Helje', dus niet de 'Veldekespelling'.

Braadwors

Ann Philipsen

Iddere waek woort der precies ein pónk braadwors bestjeld bej de sjlechter dae in 't begin vanne waek de besjtelling op kwaam nimme. Dan kreeg hae ein tas koffië oet de kan die de ganze daag oppe sjoof sjtóng. De sjlechter rokde zien sigaar en ging wer wier. Dae hoofde eigelik gaar neet aan te kómme umdet 't alzelaeve 't zelfde liedje waas. Mer, zien bezeuk waas 'n soort traditie. Klantebinging. Eine kier inne zoeveul waeke woort der ouch um ein zej sjepek gevraagd.

Det is tegewoerdig neet òns mier te kriegen, vèt sjepek. Want zoe waere de verkes vandaag de daag neet mier groeët gebrach. Der moog gènne sjnammel vèt mier aan zitte. Veur vèt zien wae hang gewore. Al makt vèt oos aete wel lekker.

Wae ote op door de waekse daag sjmerges eine groeëte ketel haver-moutpap leeg en va en mo ote oetgebakke vèt sjepek mèt roggebroeëd. Dan móste wae nao de mis van ach oor en daonao regelrech nao sjoëël.

Zonnigs mochte wae wèk soppe inne pan van det oetgebakke spek. En dao hiel zuunig get sókker over. Det boot sop sókker. En geluif mich, det waas zalig.

Mer efkes truuk nao die familie hoe ich over begós; det ware twee óngetrouwde dames die same ein hoeshaojing heije. En die dus iddere waek bej de sjlechter ein pónk braadwors besjtelde.

Dao trokke ze soep van. De wors

dinde de ganse waek ouch nag as flinterdun gesjneje botterhammevleis. Ens inne waek woort 'n sjtukske opgebraoje as begeleiding van morestampot of angere stamp van zaote boëne oet de keulse pot, of zoormoos oet net zónne dae der naeve sjtóng. Ze makde det zelf in en bewaarde die inne kelder. Hoe ze sjtóngte te sjinke det 't neet net mier waas.

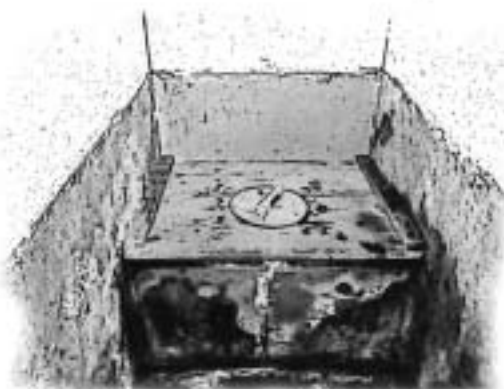
Aan huuskespeeper deje die dames neet. Gezettepeeper heije ze neet umdet der gèn gezet gelaeze woort. Ze vaegde zich aaf mèt sjammels sjtof, in alle soorte en maote. En die lep woorte wer gewasse en oppe bleik blèkde zomerdaag de ergste plekke der oet. Aaf en toe mós ich nao det boes um te

helpe poetse. Dan kreeg ich unne eimer ieskaod water um de keuke enne achterbouw te dweile. Zo'n vèttig zjwart sjnòt-dweilke det mich door de vingers litsde. As ich der nou aan dink kan ich 't wer roeke. Krek wie de vlaai die ich dao kreeg as ein vanne twee jaorig waas. Dan mós ich op bezeug. De ein sjteurde de anger de kelder in um ein stökske vlaai veur mich op te hale. Dao zoot haor op en dan zag ich det die vlaai neet good waas. "Maedje, dao is nag noejts aemes van doeëd gegange, die vlaai is good."

Ze vóngte det ut allemaol fout is gegange vanaaf de daag det de sjoeële gemingd woorte. Wie mien sjoeënmoder nao ein verpleegteboes ging, brachte ze 'ne zak valappele veur heur bej mich. Die mós ich heur mer gaeve as ich op bezeug ging. "En as se te rot zien dan make ze der dao mer appelprut van." Krek wie det grei det op die vlaai zoot.

De ein is vreug gesjtorve. Ze loog inne veurkamer opgebaard wie ich ging kiekke. Nao heuren doeëd laefde de anger richtig op. Die koch zich iddere waek sjoklaat en oot dae gans allein op. Det hej ze noejts gemoge van heur zuster. Ze is mier as hóngerd gewore. Der mót nag ein bank sjtaon mèt heure naam d'rop. Órges in Dörp. Of de langs laevende al dae tied mèt ein pónk braodwors inne waek toekwaam, det vertèlt 't verhaal neet.

M

Petrus de Koning, stichter van Koningslust 1

Peter Vullings

Velen weten natuurlijk dat Petrus de Koning de grondlegger is van het huidige Koningslust. Hij was één van de welvarendste inwoners van Helden en bewoonde samen met zijn vrouw een monumentaal huis aan de Pool in Helden-Dorp. Wat weten we echter van zijn voorgeschiedenis? Daarover gaat dit eerste van drie artikelen over een bijzondere figuur in de Heldense geschiedenis.

Petrus de Koning werd geboren op 28 februari 1754 in Utrecht als zoon van Leonard de Koning en Cornelia van Dijk. Leonard kwam uit Dordrecht en Cornelia uit Utrecht. De familie De Koning behoorde tot de Nederduitsgereformeerde gemeente, Cornelia was Doopsgezind. Het paar trouwde in 1750 in Utrecht op huwelijksvoorwaarden en kreeg vijf kinderen, waarvan er drie de volwassen leeftijd bereikten.

Doop van Petrus de Koning in 1754 in de Domkerk te Utrecht.

*1754. Gedoopt in den Domkerk in Utrecht
Petrus de Koning zoon van Leonard de Koning & Cornelia van Dijk, behuwd*

Cornelia stierf op 17 januari 1772 in Utrecht op 45-jarige leeftijd, Leonard op 4 juni 1803 in Haarlem, 81 jaar oud.

Op het moment van overlijden van moeder was Petrus dus zeventien jaar. Zijn broers Willem Jan en Cornelis waren toen respectievelijk twintig en elf jaar. Omdat ze nog niet de volwassen leeftijd van 21 hadden bereikt, dienden er voogden te worden benoemd. Een broer van vader, Martinus de Koning, en Henry Peterson, een Utrechts koopman, namen deze taak op 22 mei 1772 op zich. De voogden dienden er onder andere op toe te zien dat er op een juiste wijze werd omgegaan met het erfdeel van de moeder dat de kinderen toe kwam.

Betere kringen

De familie De Koning behoorde duidelijk tot de betere kring-

gen en woonde in Utrecht aan de Oudegracht bij de Viebrug. Vader Leonard had een goede baan als praecceptor (leermeester) aan de Latijnse school. Hij kocht en verkocht diverse omroerende goederen in de stad. Hij bezat onder andere een huis met herberg genaamd Rustenburg met een daarbij

behorende warmoessiershof (moestuin) aan de

Maliesingel. De familie profiteerde ook van de nalatenschap van de vader van Cornelia van Dijk. Zo heeft Leonard in een compagnieschap nog enige tijd een lakmoesfabriek op het bolwerk Wolvenburg aan de Wittevrouwenpoort in Utrecht uitgebaat. Aan liquide middelen was er bij de familie waarschijnlijk dan ook geen gebrek.

De broers Willem Jan en Cornelis kozen voor een medische opleiding en werden doctoren in de medicijnen. Petrus heeft eerst nog emplooi gevonden als landmeter, zo blijkt uit een benoeringssoorkonde van Gedeputeerde Staten van Utrecht. Kennelijk zag hij daar toch niet zijn toekomst, want Petrus koos vervolgens voor een militaire carrière.

In dienst van de VOC

Petrus trad in 1775 als konstabelsmaat in dienst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). De konstabel was verantwoordelijk voor het wapentuig aan boord van de schepen. Hij vertrok op 6 april 1775 voor de VOC-kamer van Rotterdam met het schip 'de Jonge Hellingman'¹ vanuit Goeree naar Batavia. Het schip bereikte op 16 juli 1775 Kaap de Goede Hoop, verbleef daar een drietal weken en bereikte op 17 oktober 1775 Batavia. Petrus heeft van deze reis een scheepsjournaal bijgehouden. Op de eerste pagina schrijft hij dat het schip is uitgerust met dertig geschutsstukken en dat er 254 mensen aan boord zijn, waaronder drie passagiers. Dagelijks deed hij in

Het woonhuis van de familie De Koning in Utrecht ligt bij de Viebrug in het omcirkelde gebied.

Voorblad uit het scheepsjournaal van Petrus de Koning uit 1775.

Militair van de
dragonderlijfwacht
in 1775.

Het getuigschrift van
Petrus de Koning
geleggen in Batavia.

het journaal verslag van wat er die dag voor bijzonderheden hadden plaats gevonden en hield hij minutieus de gevaren koers, de wind en weersomstandigheden bij. Op een dag zag men bijvoorbeeld in de verte een Engels schip, dat even later twee schoten op hen afvuurde. 'De Jonge Hellingman' hield zijn koers, maar het geschut werd alvast in gereedheid gebracht. Het Engelse schip probeerde nog in de buurt te komen maar dat lukte uiteindelijk niet. Engeland en de Republiek hadden op dat moment geen goede relatie met elkaar vanwege wapenleveranties aan de Amerikaanse revolutionairen. (Op een scheepsreis kwamen ook regelmatig bemanningsleden te overlijden. Zo kreeg op 30 september 1775 de Hagenaar Pieter Meyer een zeemansgraf. Hij was op deze reis al het 48e sterfgeval.)

De militaire carrière van Petrus in de Oost verliep voorspoedig. In januari 1777 werd hij bevorderd tot kornet en in september 1778 tot 'sous-luitenant'. In Batavia zou Petrus ook een hotel uitgebaat hebben. Daar zou hij de weduwe Theodora Maria Thornton hebben leren kennen. Zij was in 1751 geboren en was zeven jaar getrouwd geweest met Paulus Helvetius, met wie zij ook een zoon had, de in 1766 geboren Willem Vincentius Helvetius. Op 26 december 1779 traden Petrus en Theodora in het huwelijk en op 11 maart 1781 werd een kind geboren. Maar zowel moeder als kind kwamen een week later te overlijden. Daarmee was Petrus al vroeg weduwnaar en had hij de zorg voor zijn stiefzoon. Zijn gestorven vrouw had hem wel een erfenis nagelaten. Op 3 februari van dat jaar hadden

ze nog een testament laten opstellen, waarin ze elkaars volledige erfgenamen werden.

Op 1 oktober 1783 stelt de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, Willem Arnold Alting, een akte op waarin vermeld staat dat Petrus de Koning wegens negen jaar trouwe dienst bij de Oost-Indische Compagnie, laatstelijk als 'sous-luitenant' bij het korps dragonderlijfwacht, in de rang van kapitein naar Nederland terugkeert. Op 6 november 1783 vertrok Petrus met zijn stiefzoon met het schip 'de Schoonderloo' vanuit Batavia en op 17 juni 1784 kwam hij aan bij Goeree in de Republiek. In oktober van datzelfde jaar komen we hem alweer tegen in notariële akten in Utrecht. Hij had namelijk nog gelden te goed van de VOC-kamers Rotterdam en Delft.

Utrechts Patriot

In de jaren 80 van de 18e eeuw ontstond een democratiseringsbeweging in de Republiek die de macht van stadhouder prins Willem V wilde beperken. Deze Patriotten en Prinsgezinden kwamen steeds meer lijnrecht tegenover elkaar te staan. Petrus de Koning koos ook partij. Op 2 februari 1786 werd hij door de burgerkrijgsraad van de stad Utrecht benoemd tot luitenant van de stadscampagnie 'de Pekstokken', een van de semi-militaire korpsen van de stad.

Utrecht had acht stadscampagnieën, de compagnie 'de Pekstokken' had zijn basis in het zuidwestelijke deel van de stad. Op 3 juli 1786 stelden deze stadscampagnieën een manifest op dat mede ondertekend werd door Petrus de Koning, waarbij ze de zijde kozen van de Patriotten.

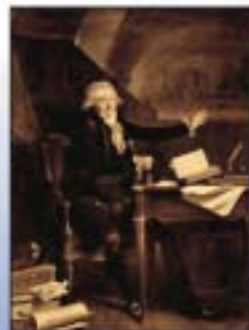
Medio 1786 kregen de Patriotten het steeds meer voor het zeggen in Utrecht. De Staten van Utrecht bleven echter de stadhouder trouw en weken uit naar Amersfoort. In augustus 1786 stelde Petrus zich nog kandidaat voor de stadsraad van Utrecht, maar werd uiteindelijk niet gekozen. In het volgende jaar, gedurende de avond van 9 mei 1787, kwam het tot een militair treffen bij Vreeswijk, waarbij doden vielen en de Utrechtse Patriotten onder commando van D'Averhout, stadhouderlijke soldaten versloegen. Petrus trok dezelfde avond nog met honderd man uit de compagnie 'de Pekstokken' ter versterking vanuit de stad naar de te velde liggende troepen, maar hij hoefde niet meer in actie te komen. Op 2 juni 1787 werd Petrus de Koning door de burgerkrijgsraad van de stad Utrecht benoemd tot kapitein van de zesde compagnie tweede bataljon bij het tweede regiment. Maar het tij zou keren: op 13 september 1787 kwamen Pruisische troepen de grens over om steun te bieden aan stadhouder Willem V. In de morgen van 17 september rukte het leger van Willem V de stad Utrecht binnen. Veel Patriotten waren gevlucht en al hun maatregelen werden ongedaan gemaakt. Het was verstandig om op straat oranje te dragen, de revolutie was voorbij.

Brabantse revolutie

Wat Petrus heeft gedaan direct na het mislukken van de Patriottenrevolutie is niet bekend. Mogelijk is hij de stad Utrecht ontvlucht. We vinden hem echter opnieuw terug aan de zijde van revolutionairen in de Oostenrijkse Zuidelijke Nederlanden tijdens de opstand van 1789-1790 tegen het

Een Utrechtse patriot met op de achtergrond de plattegrond van Utrecht in de 18e eeuw.

D'Averhout, commandant van de Utrechtse Patriotten.

Kapitein van een compagnie Brabantse Jagers in 1789.

bewind van keizer Jozef II. Die opstand begon spectaculair met een overwinning van luitenant-generaal Van der Mersch op de Oostenrijkse troepen in de 'Slag van Turnhout' op 27 oktober 1789. Op 10 december 1789 schrijft Van der Mersch dat Petrus in dienst is genomen als kapitein. Hij wordt geplaatst op een vooruit geschoven post in de Ardennen, voorbij de plaats Marche-en-Famenne. De Oostenrijkers hadden zich inmiddels al grotendeels teruggetrokken in Luxemburg. De revolutionairen riepen op 11 januari 1790 de confederatieve republiek Verenigde Nederlandse Staten uit, naar het jonge Amerikaanse voorbeeld. Begin februari 1790 solliciteert Petrus naar een post als commandant binnen het korps van chasseurs (jagers). Hij vermeldt in dit schrijven niet alleen zijn militaire carrière, maar ook het gegeven dat hij katholiek is. Van der Mersch steunt zijn sollicitatie en roemt zijn getoonde inzet en capaciteiten. Op 23 februari 1790 wordt hij dan benoemd tot commandant van een eskadron cavaleristen, standplaats Maaseik. Nog geen maand later, op 19 maart, wordt hij door luitenant-kolonel Janssen gefeliciteerd met een nieuw commando over een compagnie jagers te voet. Janssen verzoekt hem ook om zo snel mogelijk naar Brussel te komen. In december 1790 werden de zuidelijke Nederlanden echter weer door de Oostenrijkers heroverd en was ook de Brabantse Revolutie uiteindelijk mislukt.

Huwelijk

Eerder dat jaar, op 3 februari 1790, is Petrus in Maaseik in het huwelijk getreden met de in Utrecht geboren Petronella van Zail. Met haar had hij overigens al op 11 januari 1789 in Thorn een dochter gekregen. De pastoor van Thorn schreef bij de doopschrijving dat Petrus calvinist was, Petronella katholiek en dat beiden beweren door een predikant in Amsterdam te zijn getrouwd. In zowel Amsterdam als Utrecht is echter geen huwelijk van de

Van der Mersch, commandant van de Brabantse revolutionairen.

twee te vinden. Petronella is inderdaad in 1765 katholiek gedoopt in de Utrechtse statie 'Onder de Linden'. De pastoor van Maaseik vermeldde bij de huwelijksinschrijving dat Petrus protestantse ouders had en dat hij zich nu katholiek had laten herdopen. Petronella werd vermeld als Maaseiks parochiaan en bovendien werd het in 1789 in Thorn gedoopte kind gewettigd.

De pastoor van Maaseik gaf op 6 februari een bekeringsoor-konde uit, waarin hij schrijft dat Petrus de Koning het allang door hem verfoeide calvinisme eindelijk heeft afgezworen. En – vrij vertaald – dat het niet te geloven is hoeveel kwaden deze 'soldaat van Christus' heeft moeten verduren alvorens hij zich openlijk heeft durven uitspreken als Rooms Katholiek, en dat hij nu eindelijk daartoe de moed heeft gevonden, ondanks alle bedreigingen van zijn ouders en andere tegenstanders. Zal Petrus werkelijk een hekel hebben gehad aan zijn oude geloof of waren er meer praktische redenen om van geloof te ver-wiselen? Zeker als hij al van zins was om in de Zuidelijke Nederlanden te blijven.

(In de volgende *Moennik* deel 2 van het levensverhaal van Petrus de Koning.)

De bekeringsoor-konde van Petrus de Koning, uitgegeven in Maaseik in 1790.

Noot:

1) 'De jonge Hellingman' was in 1767 voor de Kamer van Hoorn op de VOC-werf in Hoorn gebouwd. Het had een lengte van circa 40 meter, een laadvermogen van 850 ton en kon een bemanning herbergen van 250 tot 300 man. Het schip is op 12 september 1780 vergaan op de zandbanken bij Bengalen. 'De jonge Hellingman' was een spiegelretourschip, een driemaster.

Een ansichtkaart uit de periode 1905-1908 van het 'marktplein' in Helden-Dorp, in de volksdames Beaumont en thans m.v. Mommers; dan bakker Peters (thans Knipperic, café De F... het huis van Hannes Lemmen (later in de oorlog Thyas van Nisselroy, daarna Wiel Houwen nu m.v. Van der Heijden woont; nog net zichtbaar met schuin dak Jan Verheijen (Pinge-Je nog zichtbaar het 'ENWE'-huis; daarnaast huis Greijmans (nu parkeerplaats) en het huis v... Kessels (de Krieëmer) en links J. Janssen.

Marktpl. (Noordzijde).

mond de Pool en officieel het Mariaplein. Vanaf links: het huis van meester Vossen (later Pool en fam. Janssen); daarnaast café Martens (later Herrn Verlaak, nu gerestaureerd); dan nu toegang Van Cannstraat); goed zichtbaar het huis van burgemeester Verhaegh, waarin n); dan, door de bomen heen, het De Koning-huis van notaris Haffmans. Vanaf rechts zijn an de familie Aerdts. De voerman zou L. Crommentuyn zijn, rechts iemand van de familie

Tekst: Herman Dorssers, met dank aan Twan Nissen - Foto: Archief Huislandvereniging Hildes

Kadasterkaart begin
19e eeuw
Foto: Archief gem. Peel en Maas

Helden ingelijfd bij Frankrijk 2

Ton Leenders

Van 1798 tot 1815 is Helden ingelijfd bij Frankrijk. Helden krijgt dan te maken met het Franse bestuur en wetgeving; een enorme verandering. In *De Moennik* nummer 43 zijn het nieuwe bestuur en de nieuwe belastingen besproken; in dit nummer het eigendomsrecht.

Eigendom

Als Frankrijk vanaf 1798 Helden feitelijk tot haar grondgebied rekent, geldt er voortaan ook de Franse grondwet. Die grondwet, *Verklaring van de rechten van de mens en van de burger*, was negen jaar eerder, in het revolutiejaar 1789, door de Franse volksvertegenwoordiging aangenomen. Vooral het laatste artikel 17 heeft ook in Helden diepe sporen nagelaten. Het luidt: eigendom is een onschendbaar en heilig recht.

Vóór 1800: gemeenschappelijk grondgebruik

Voor ons is dat artikel 17 erg vanzelfsprekend. Wóór de komst van de Fransen was dat veel minder, zeker wat de grond betreft. Het recht op *grondgebruik* is in de achttiende eeuw en daarvoor wel algemeen. De namen met 'veld' herinneren daar nog aan: Onderse veld, Egehelse veld, Huberveld enzovoorts. Wie welk stukje mag bebouwen op zo'n veld ligt niet definitief vast. De grond zelf behoort in die tijd tot het eigendom van de heer (vorst) of de gemeenschap (kerk en gemeente) en er zijn allerlei verplichtingen aan gekoppeld. Zo wordt van sommige akkers de opbrengst voor een deel bestemd voor het onderhoud van armen of de kerk.

In de 18e eeuw willen de grondgebruikers en ook wel de Pruisische overheid van die verplichtingen af. Dat lukt niet. Gemeenschapsgronden die door de gemeente aan particulieren worden verkocht, zijn wel al vrij van verplichtingen. Omdat de

DÉCLARATION DES DROITS DE L'HOMME ET DU CITOYEN

Adoptée par l'Assemblée Nationale dans les séances des 20 et 26 août 1789. Approuvée par le Roi.

Heerlijkheid Helden elk jaar veel geld moet afdragen aan de koning van Pruisen, verkoopt zij in de jaren 1766-1768 heel veel grond in het gebied van de huidige Zandberg, Heide, Koningslust, Grashoek, Beringe en de Egehelse heide.

Na 1800: particulier grondbezit

De Fransen rekenen resoluut af met de bestaande gebruiken. De mensen krijgen de grond die ze in gebruik hebben volledig in eigendom en vrij van verplichtingen. Dat is een grote verbetering. Het Franse bestuur beveelt ook tot de aanleg van een kadaster in Helden waarin precies wordt opgetekend welke kavels iemand toebehoren. Dat is een enorme klus.

Er bestaan wel al grondadministraties, zoals bij de kerk voor het innen van de tienden en opbrengsten voor de armenzorg. Bij de gemeente bestaat het meet- en schatboek, eigenlijk ook een belastingregister. Verder hebben sommige mensen grondtransacties laten vastleggen door de Heldense schepbank. Dit alles moet ineens geschoven worden. Voor het eerst in Helden wordt een kadaster met bijbehorende kaart samengesteld. Iedereen moet aantonen dat hij een bepaald stuk grond in gebruik heeft. Dat lukt niet altijd en soms zijn er meer personen die zeggen recht te hebben op een bepaalde kavel. Om eigenaren terug te kunnen vinden voert het Franse bestuur huisnummers in. Ieder woonhuis krijgt een nummer dat niet gekoppeld is aan een straat. De straatnaamgeving is van veel latere datum.

Stukken grond, zoals zandverstuivingen en moerassen, die niemand wil hebben, blijven in handen van de gemeente of de kerk. In Helden-dorp is dat bijvoorbeeld Kerkenbosch en een onvruchtbaar deel van de 'Meulenbèk' (Molenbeg).

Een andere nieuwe bepaling van het Franse gezag, namelijk dat belastingen voortaan in muntgeld moeten worden betaald, werkt de ongelijkheid in grondbezit erg in de hand. Veel kleine boertjes, die vooral voor het eigen gezin produceren, komen moeilijk aan muntgeld en zijn gedwongen hun grond te verkopen. De rijkere boeren kopen die maar al te graag en verzamelen op die manier veel grond, vaak voor een prijke gekocht.

(wordt vervolgd)

versus et de... talens

... droits n'ont pu être pris, sans avoir été légalement constatés, et sous la condition d'une juste et préalable indemnité

Zeven generaties schilder in Helden Hofleverancier Ueberbach

Willemien Severins-Janssen

Er is maar één onderneming in heel Peel en Maas die zich 'hofleverancier' mag noemen: Schildersbedrijf Jos Ueberbach in Panningen. Een verre voorvader van de huidige eigenaar vestigde zich als schilder in 1791 in Helden, een beroep dat inmiddels al zeven generaties is overgedragen.

Ooit was een hofleverancier iemand die zaken deed met het Hof. Als blijkt hiervan kon men aan de gevel van sommige bedrijven prachtige wapenborden van verschillende leden van het vorstenhuis aantreffen. Die tijd is echter voorbij. Het huidige predicaat Hofleverancier is in 1815 door koning Willem I ingevoerd en geeft bedrijven het recht om het koninklijk wapen te voeren. Door de jaren heen zijn de regels en richtlijnen aangepast aan de eisen van de tijd en door de op dat moment regerende vorst.

Als een bedrijf tegenwoordig in aanmerking wil komen voor het predicaat 'hofleverancier', dan moet het aan verschillende eisen voldoen. Het bedrijf moet in ieder geval een belangrijke plaats innemen in de regio en het moet tenminste honderd jaar bestaan, bij voorkeur onder dezelfde naam. Het recht wordt bovendien slechts ter gelegenheid van een bijzonder jubileum verleend. Verder moet het bedrijf gezond zijn en te goeder naam en faam bekend zijn. Vervolgens moeten er bij de aanvraag allerlei extra gegevens worden overlegd. Bijvoorbeeld over de geschiedenis van het bedrijf, maar ook diverse bewijsstukken zoals overzichten van jaarrekeningen waaruit blijkt dat het bedrijf gezond is. Aan al deze eisen werd voldaan door het Schildersbedrijf Jos Ueberbach, een bedrijf dat al sinds 1791 bestaat. De toekenning vond plaats in 1991 ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van het schildersbedrijf. In Nederland zijn op dit moment 383 bedrijven die zich hofleverancier mogen noemen.

Een opdracht uitgevoerd voor de gemeente Helden in 1795.

Foto: Archief gem. Peel en Maas

Het begin

Oprichter van Schildersbedrijf Ueberbach was Jan Willem Ueberbach (1773-1840), geboren in Remagen, Duitsland. Na zijn huwelijk in 1798 met Margarita Nijssen uit Helden vestigde hij zich als 'glazenmaeker' in Helden op de Driessen. In de archieven van de gemeente Helden is een document uit 1795 teruggevonden, afgegeven door de schatbeffer van de gemeente Helden, voor reparatie van 'glazen van 't Raedhuijs en de schoole in Capelle'.

Uit het huwelijk van Jan Willem en Margarita werden zes kinderen geboren, waarvan Johannes Ueberbach (1800-1890) en Mathias Ueberbach (1807-1862) het beroep van hun vader overnamen en als 'verver' geregistreerd staan. Het beroep van glazenmaker en verver ging in die tijd meestal samen. Mathias vertrok naar Thorn en Johannes bleef in Helden wonen.

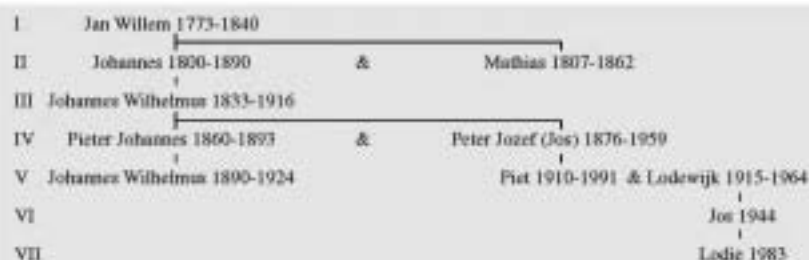
Marmerschilder

De zoon van Johannes, Johannes Wilhelmus (1833-1916) stond bekend als een kundig marmerschilder. Marmer schilderen is een techniek die in Europa in de 19e eeuw zeer veel werd toegepast. De kunst van het marmeren kwam uit China. In gangen, schouwen, lambriseringen en wanden werd dit veelvuldig toegepast omdat echt marmer meestal te duur was. In oudere woonhuizen kan men dit nog zien, en ook in het lijkenhuisje van het oude kerkhof in Panningen.

Ook de zoon van genoemde Johannes Wilhelmus, Pieter Johannes (1860-1893), nam het beroep van zijn vader over en werd schilder. Hij trouwde in 1888 met Gertrudis Verschaeren en vestigde zich in Doerp op nummer 445. (In die tijd waren er nog geen straatnamen en kregen de huizen in een dorp een doorlopende nummering) Dit was de plek van het huidige hotel Antiek, dat later door een van de zonen van Pieter Johannes gehouwd werd.

(Zie Oos Bukske-jubileumspecial uit september 2008).

Overzicht van de schildergeneraties Ueberbach.

Johannes Wilhelmus Ueberbach (1833-1916)

**Peter Jozef Ueberbach
en Maria Broekmans**

Goutier

De oudste zoon van Pieter Johannes was Johannes Wilhelmus (1890-1924). Hij had geen zonen zodat na hem het voortbestaan van het schildersbedrijf verder gaat via zijn oom Jos (Peter Jozef) Ueberbach (1876-1959). Jos huwde in 1904 in Helden met Maria Broekmans (1881-1948). Een van de vele opdrachten die hij kreeg, was het aanbrengen van de wandschilderingen in de kapel van de Lazaristen in 1925.

Al vanaf het begin had Jos knechten in dienst die, zeker in de eerste jaren, ook bij de familie Ueberbach inwoonden. Zij bleven meestal enkele jaren om het vak te leren en vertrokken dan weer naar hun geboortestreek. Zo werkte begin vorige eeuw ook Jan Goutier (1889-1947) bij Ueberbach. Jan Goutier, was afkomstig uit Amsterdam, hij werd later grondlegger van het schildersbedrijf Goutier in Panningen.

Afbeelding uit Penrestreek 1989.

Maison Ueberbach

Het echtpaar Ueberbach-Broekmans woonde na hun huwelijk in 1904 aan de Huishoek. In 1916 verhuist het bedrijf van de Huishoek naar de Kerkstraat 6, het statige pand dat later bekend werd als 'Maison Ueberbach'. Hier was niet alleen het schildersbedrijf gevestigd maar de familie runde er ook een winkel/bakkerij (koloniale waren), een café/restaurant en een hotel. De combinatie schildersbedrijf - café was niet vreemd bij de familie Ueberbach: ook de grondlegger van hotel Antiek, Jan Willem, combineerde zijn schildersbedrijf met het uitbaten van een hotel/café.

Uit het huwelijk Ueberbach-Broekmans worden negen kinderen (vier meisjes en vijf jongens) geboren, waarvan twee zonen het beroep van schilder van hun vader overnemen, namelijk Piet (1910-1991) en Lodewijk (1915-1964). Piet verplaatst het bedrijf in 1952 iets verderop in de straat naar de Kerkstraat 22. Hij verkoopt daar in een winkel ook huishoudelijke artikelen, glas, porselein, aardewerk en speelgoed. In die tijd was het

normaal om ook een zaak in dergelijke artikelen erbij te hebben. In 1962 stopt Piet echter met de winkel en gaat hij alleen nog verder als schildersbedrijf.

Overname en samenwerking

De andere zoon Lodewijk vestigde zich na zijn huwelijk (met Helena Pieternella Witjens) in Venlo-Zuid. Diens zoon Jos (1944) werkte al vanaf zijn vijftiende jaar mee in het bedrijf van zijn vader. Jos was in oktober 1944 in Panningen in Maison Ueberbach geboren. Vanwege de Duitse bezetting was de familie vanuit Venlo naar Panningen uitgeweken.

Toen Jos negentien jaar was, overleed zijn vader Lodewijk plotseling en moest hij het bedrijf alleen voortzetten. In 1970 ging hij samenwerken met zijn oom Piet in Panningen. Piet had geen opvolgers zodat Jos diens bedrijf overnam. In 1983 nam Piet ontslag als directeur van genoemd schildersbedrijf. Het bedrijf ging verder onder de naam Schildersbedrijf Jos Ueberbach B.V. Jos werkte ook vaak samen met het schildersbedrijf van zijn oudoom Willy Ueberbach (1913-1987) in Kessel.

Zevende generatie

Op 16 april 2010 nam de zoon van Jos, Lodie (1983), het bedrijf over. Zowel Jos alsook zijn echtgenote Wil, die het administratieve gedeelte voor haar rekening neemt, helpen nog mee in het bedrijf. Het bedrijf heeft nog twee man personeel in dienst. Lodie is de zevende generatie die het bedrijf mag leiden. Tegenwoordig voert Schildersbedrijf Ueberbach werken uit voor bedrijven, overheidsinstanties zoals gemeenten, onderwijsinstellingen en particulieren.

Bronnen:

Th.Duis: 'Al waren het geen Rembrandt's of Picasso's'
Henk Thiesen: Hotel-Restaurant Antiek (in: Oos Bokske, jubileumspecial sept.2008)
Gemeentearchief Peel en Maas

Met dank aan de familie Jos Ueberbach.

Foto's: Collectie familie Ueberbach

Lodie Ueberbach (links) nam de kwast over van vader Jos.

Foto: Jos Keijmes

De foto is rond 1950 genomen voor het oude raadhuis op de Markt in Panningen.

Staande v.l.n.r.: Hai Zelen, Jan Hendrix, Wim Dorssers, Piet Joosten, No Smits, Sjeng Joosten, Sjaak Peeters en Herm Poulissen (in zijn dure uniform)!

Zittend v.l.n.r.: Jo Lormans, Bart Joosten, Jo Leijssen, Rie Poulissen en Jozef Janssen.

Samen op de foto

Drumband Concordia

Jos Keijmes

Na de oorlog kreeg men bij Harmonie Concordia het idee om een volwaardige drumband op te richten. Herm Poulissen was trompettist bij de vereniging en werd door directeur Van Overveld gevraagd of hij geen zin had om tambour-maître te worden want "zo'n stok gooien kun jij ook!" Omdat Herm inderdaad een paar keer met de stok kon gooien werd hij de eerste tambour-maître van de nieuwe drumband. Herm wilde er nogal netjes opstaan met het korps en er moesten dus uniformen komen. Normaal een dure aangelegenheid. Daarom ging hij eens praten met de eigenaar van naaiatelier Kwaspens aan de Wietelweg (waar later Heuts automaterialen en de kringloopwinkel gehuisvest waren). Om geld bij elkaar te krijgen trok de drumband door Panningen en Egchel en werd er huis aan huis gecollecteerd. De firma Kwaspens maakte een simpele broek met hemd en mutsje. Als tambour-maître wilde Herm er echter beter uitzien. Hij bestelde daarom uit eigen beurs een heus uniform. Dat kostte zo'n 300 (!) gulden volgens zijn zoon Rie.

Met dank aan:
Gijs en Rie Poulissen,
No Smits en Har Verbong.

Foto:
Collectie Rie Poulissen.

Toen zijn vrouw Mia er achter kwam dat de huishoudpot daarvoor was aangesproken volgde er een knallende ruzie die hun kinderen zich nu nog steeds kunnen herinneren...

Tegenwoordig heet de drumband slagwerkgroep omdat er melodische instrumenten, zoals vibrafoon en marimba, zijn toegevoegd.

De Brentjes

Straatnamen

Eric Lenders

De verbindingsweg van de Sevenumse Dijk met de De Koningstraat in Koningslust heet De Brentjes. De weg staat al ingetekend op de Tranchotkaart van 1803-1820 en ook in de Grote Provincie Atlas Limburg 1837-1844. In 1938 staat deze weg nog als Beeringer Zandstraat vermeld.

In eerste instantie zou men denken dat de latere naam afkomstig is van de familienaam Brentjes, die wel in Limburg voorkomt, maar die niet in de archieven in Helden voorkomt.

In 1953 was het waarschijnlijk Maan Wijnands, die als straatbewoner de naam De Brentjes voorstelde aan de gemeente.

Met die naam verdwenen de tot dan toe gehanteerde huisnummers 577 tot en met 621.

In 't Woordeboek van Helje komt het woord 'brendjes' voor met de betekenis van: de harde randjes aan vette spekpannenkoek. Verband met de straatnaam is er echter niet. Waaraan dankt De Brentjes dan wel zijn naam?

Men stookte vroeger met bijeengebonden takken hout onder ketels het aardappelvoer, de was op maandag, enz. In het dialect worden die takkenbundels sjenskes of brenjtes genoemd. De straatnaam De Brentjes vindt mogelijk hierin haar oorsprong. Daarmee zou meteen ook de straatnaam Schenskensweg (ook in Koningslust) verklaard zijn.

Een andere verklaring zou kunnen zijn dat in voorgaande eeuwen brandhout kortweg 'brand' werd genoemd en klein brandhout 'brandje', hetgeen 'brentje' in het dialect kon worden. Het gebied waar dit brandhout werd gesprokkeld kreeg de naam De Brentjes. Het nabije Vlakbroek was ook zo'n gebied.

Bronnen:

- Legger van de gemeente Helden van 10 juni 1940,
- Legger van de gemeente Helden van 22 januari 1975, Van Dale
- Woordeboek,
- Woordeboek van Helje,
- Tranchotkaart 1803-1820 en Grote Provincie Atlas Limburg 1837-1844.

Met dank aan:

- Herman Crompvoets,
- Jacques Cuijpers, Thei Gommans, Piet Kurvers,
- Ton Leenders, Thei Verhaegh, Har Verborg en Toos Wilms.

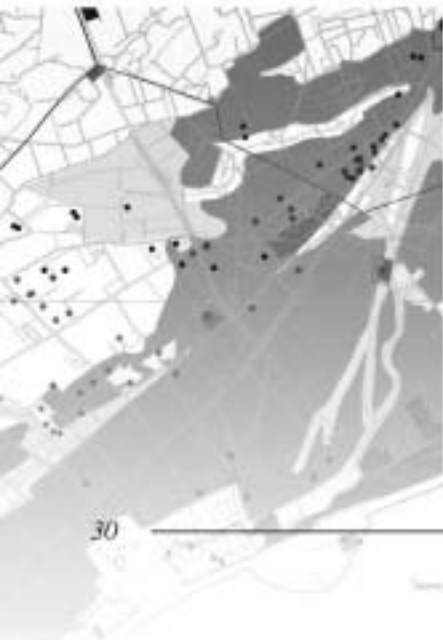
De Brentjes in Koningslust

Foto: Jos Krijnes

Detail van het gebied Kessel-Baarlo op de archeologische verwachtingenkaart Peel en Maas.

Archeologiebeleid Peel en Maas

Gemeente vergroot rol van amateurarcheologen

Patrick van 't Hooft

De gemeente Peel en Maas heeft sinds kort een écht archeologiebeleid. Plaatselijke amateurarcheologen zijn tevreden, ook al omdat ze volop worden betrokken bij de uitvoering in het veld. Logisch, want het zijn dé kenners van het lokale bodemarchief.

Het beleid rond archeologie in ons land was allemaal een beetje hap-snap tot nu toe, ook in grote delen van wat nu Peel en Maas is. Alleen in Helden is er al enige tijd systematisch aandacht voor archeologie. Met dank aan Harry Bouten, voortrekker van archeologisch onderzoek in Helden en in 2007 om die reden geëerd met de gemeentelijke Cultuurprijs. Met de vaststelling door de raad, vorig jaar, van het beleidsplan en de archeologische beleidskaart Peel en Maas is er nu dus een heus archeologiebeleid voor héél Peel en Maas.

Een eigen archeologiebeleid was om nóg een reden dringend nodig. Als Peel en Maas niet zelf met een plan was gekomen, zouden hier landelijke regels gaan gelden. Die zouden waarschijnlijk nadelig uitpakken voor bijvoorbeeld de aspergeteelt, met zijn relatief diepe grondbewerking.

Waardenkaart

De basis van het nieuwe Peel en Maasbeleid is de pas gereed gekomen 'archeologische waarden- en verwachtingenkaart'. Die geeft voor het hele grondgebied van de gemeente aan hoe hoog de kans is dat er in een bepaald gebied archeologische resten worden gevonden. De kaart is samengesteld op basis van grondig bureauonderzoek en veel aanvullend veldonderzoek. Verder is gebruik gemaakt van bodemkundige- en geomorfologische gegevens, historische geografie, verstoringsgegevens en archeologische informatie. De kaart is mede tot stand gekomen dankzij veel inzet en nuttige

informatie van dé kenners van het lokale bodemarchief: de lokale amateurarcheologen.

Nu de kaart klaar is, is de gemeente verplicht om bij bouwplannen vanaf een bepaalde grootte- en diepte, de beleidskaart erbij te nemen en de ter plaatse aanwezige of te verwachten archeologische waarden in de plannen mee te nemen. Toch hoeven mensen met bouwplannen niet meteen te schrikken: voor het grootste deel van de gemeente gelden lage verwachtingen en is er geen bodemonderzoek nodig. Maar als er initiatieven zijn in een waardevol gebied, wordt de verstoorder verplicht om, vóórdat het werk begint, op eigen kosten bodemonderzoek te laten doen naar de aanwezigheid van archeologische resten.

Pragmatisch en verantwoord

In het nieuwe beleid heeft de gemeente gekozen voor een, zoals ze het zelf schrijft, "pragmatisch en verantwoord archeologiebeleid" met aandacht voor zowel economische als cultuurhistorische belangen. Het komt erop neer dat agrariërs, projectontwikkelaars en particuliere bouwers niet onnodig worden belast met regels en verplicht onderzoek (en dus kosten) als er toch weinig kans is op interessante vondsten.

Voor de huidige of voormalige aspergevelden zal tot een grotere diepte vrijstelling gelden. Via een steekproef wordt vastgesteld tot welke diepte deze velden gemiddeld zijn verstoord en voor alle gronden uit de steekproef wordt dat dan de toegestane vergunningsvrije verstoringsdiepte.

Versoepeling

Harry Bouten is, namens de vele actieve amateurarcheologen die Peel en Maas rijk is, vanaf het begin betrokken geweest bij het samenstellen van de waardenkaart en het schrijven van het beleidsplan. Op het eerste gezicht lijkt vooral de landbouw garen te spinnen bij de nieuwe regels. Toch kunnen de plaatselijke bodemvorsers prima leven met de versoepelingen. Harry Bouten: "Ik snap heel goed dat je in een landbouwgemeente als Peel en Maas rekening houdt met de belangen van de landbouw. We moeten het ten slotte toch ook van die ondernemers hebben. Ik vind de nieuwe regels ook helemaal geen probleem, want ik denk niet dat door de versoepeling veel bodemvondsten onder die akkers verloren gaan: de focus ligt nu op de archeologisch waardevolle gebieden en die willen we goed beschermen."

Twan Niesen onderzoekt een opgraving.

Foto: Herk Thiesen

Harry Bouten bij een opgraving.

Foto: Herk Thiesen

Foto's gemaakt tijdens de bodemonderzoeken in het gebied Schrames.

Foto's: Henk Thijssen

Gewaardeerd

Belangrijk element in het nieuwe beleid is dat de gemeente amateur-archeologen meer gaat ondersteunen en begeleiden, en dat zij meer veldonderzoek gaan doen. Het inschakelen gebeurt vaak via Harry Bouten, die als coördinator optreedt voor een groep van enkele tientallen amateurarcheologen, verspreid over de hele gemeente: "In elk dorp van Peel en Maas hebben

we er wel twee. Als er ergens een bouwactiviteit of een nieuwe agrarische activiteit staat gepland in een potentieel waardevol gebied, moet er een professioneel archeologisch onderzoek worden uitgevoerd. Het onderzoeksbureau neemt contact op met mij of direct met de amateurarcheoloog ter plaatse. Wij

kunnen het bureau relevante informatie verstrekken en kunnen desgewenst ook ondersteuning bieden bij proefsleuvenonderzoek en opgravingen. Soms kan het zijn dat de gemeente aan ons vraagt of wij een controle willen uitvoeren op een terrein of bouwplaats waar wel een archeologische verwachting is, maar waar geen onderzoeksplicht geldt. Dat is om te kijken of er archeologische resten aanwezig zijn die het waard zijn om te mel-

den. Dat is voor alle partijen een ideale situatie: de ondersteuning kost de initiatiefnemer en de gemeente meestal minder én de vrijwilliger voelt zich als amateur-archeoloog gewaardeerd omdat er gebruik wordt gemaakt van zijn kennis."

Inschakelen van mensen uit het dorp zelf heeft trouwens nog een belangrijk voordeel weet Harry Bouten: "De mensen kennen elkaar en ze vertrouwen elkaar dus gemakkelijker." **M**

Leonarduskapel

Leden Heemkundevereniging,
bewerkt door Henk Thiesen

Op de hoek van de Poorterweg en De Brentjes in Koningslust staat een kleine devotiekapel. Vóór 1901 moet er op die plaats een wegkruis hebben gestaan. Dat kruis is in de loop der tijd verdwenen en in 1901 vervangen door dit veldkapelletje, gewijd aan de Heilige Leonardus. Volgens de overlevering zou de naam te maken kunnen hebben met Leonardus de Koning, de vader van Petrus de Koning, de stichter van Koningslust. In de gevel zitten drie witte natuurstenen ingemetseld, waarvan er één dient als sluitsteen van de spitsboog. Op deze sluitsteen staat de naam 'H. Leonardus'. Tegen de achtermuur is een verhoging aangebracht waarop een beschilderd beeld van de heilige staat, omgeven door bloemen. De heilige draagt een bruine pij en in zijn linkerhand houdt hij een gesloten boek. Naast zijn linkervoet liggen ketenen waarvan er één verbroken is. Volgens de legende werd Leonardus in de zesde eeuw geboren als zoon van een Frankische edelman. Na een tijdje als kluizenaar geleefd te hebben, wijdde hij zijn bestaan aan het verzorgen van zieken en zwakken, vooral gevangenen. Op zijn voorspraak zouden vele gevangenen bevrijd zijn, hetgeen de verbroken ketenen verklaart. Ook staat hij bekend als beschermer van het vee.

Er bestaan twee verhalen over de bouw van de kapel in 1901. Zo zou ze gebouwd zijn door boer Kluijtmans, die vlakbij de plek woonde. Toen er veel runderen van hem stierven, deed hij de belofte om een kapelletje te bouwen als hij van verder onheil gespaard bleef. De sterfte nam af en de boer hield zich aan zijn belofte.

Het andere verhaal zegt dat de kapel gesticht zou zijn door de familie Jac de Bruijn – Engels. Vader De Bruijn leed aan een ernstige vorm van reumatiek en beloofde een kapelletje te bouwen als zijn pijn verlicht zou worden. Aldus geschiedde.

We laten het aan de verbeelding van de lezer over welk verhaal de voorkeur krijgt.

Kruisen
en kapellen

Bron:
De geschiedenis van de
kruisen en kapellen in
Helden, een (nog) niet ver-
schenen uitgave van de
Heemkundevereniging
Helden.

Foto's: Jos Krijms

De knipkamer anno 1948 met Jan Bongers (baas knipkamer), Tiny Smits, Coen Janssen?, Leï Keiren en Im Janssen.

Foto: Collectie Leï Keiren

Matrassenfabriek Heldia

Jos Keijmes

In 1928 begon de Heldense zadelmaker Sjang Keiren met zijn werknemers Piet en Bert Stappers uit Panningen een matrassenfabriekje bij zijn huis en werkplaats aan de Ruijsstraat. Het zou meer dan 62 jaar lang de enige matrassenfabriek in Noord-Limburg blijven.

Waarom Sjang Keiren begon met het maken van matrassen is helaas niet bekend. Wellicht voldeed de zadelmakerij niet helemaal aan de verwachtingen of zocht hij een nieuwe uitdaging? Tot 1946 werkte hij in een ruimte bij de zadelwerkplaats en zijn woonhuis aan de Ruijsstraat. In dat jaar was de nieuwbouw van het fabriekje achter het woonhuis klaar. Woonhuis en zadelmakerij zijn inmiddels volledig uit het straatbeeld verdwenen en de lege plek is nu parkeerplaats. De fabriek is in kleinere vorm als gebouw blijven bestaan en heeft nog jarenlang als Dörper apotheek dienst gedaan (hoek Ruijsstraat-Haammaekersstraat).

In de beginjaren gebruikte Keiren de merknaam 'Morpheus' (god van de slaap!) voor zijn matrassen, totdat een fabriek met dezelfde naam elders in ons land bezwaar maakte. Na de oor-

log werd daarom gekozen voor de naam waaronder de matrassenfabriek bekend is geworden: Helda. Naast matrassen maken hield Helda zich ook bezig met woninginrichting. De verkoop vond plaats in een gedeelte van het woonhuis dat als winkel was ingericht; gordijnen maken gebeurde in de knip- en naaikamer van de matrassenafdeling.

Reclame stunt

Het vak van matrassen maken had Sjang in Duitsland geleerd. Om de aandacht te vestigen op zijn fabriek werd in 1930 een stunt bedacht. In dat jaar werd in Kessel de rijksweg (Napoleonsbaan) vernieuwd en daarbij werden grote walsen gebruikt. Keiren zou bewijzen dat de springveren die in de matrassen gebruikt werden de druk van zo'n wals, toch zo'n 20.000 kilo, konden overleven en niets aan kwaliteit zouden inboeten! De plaatselijke pers werd er bij gehaald en de wals reed over de springveren heen zonder ook maar één veer te beschadigen. Een van de omstanders was echter zo onverstandig om zijn fiets tegen een achterwiel van de wals aan te zetten. Toen de wals in beweging kwam om over de springveren

De reclamefoto uit 1930 genomen op de rijksweg in Kessel met helemaal rechts Sjang Keiren.

Foto's: Collectie Lei Keiren

Het productieproces in beeld. De werkplaats met vlnr.: staand (onbekend), Lei Keiren, Ies van Lee, Cor Bongers, Chris Greymans (op de achtergrond), Miel Keiren (staand), Jacques de Bruijn, Sjeng Janssen en op de voorgrond zittend Harrie Rongen.

Tijdens de bouw in 1946. Achteraan: Miel Keiren. Vooraan vlnr.: Har Rongen, Jan Bongers en Lei Keiren.

Foto: Collectie Jacques de Bruijn

Bij de bouw van de fabriek in 1946. Achteraan vlnr.: Lei Keiren, Coen Janssen, Jacques de Bruijn, Chris Greijmans. Vooraan vlnr.: Har Rongen, Jan Bongers, Theo de Bruijn, Cor Bongers en Miel Keiren.

Foto:
Collectie Jacques de Bruijn

te rijden bleven die in topconditie maar werd de fiets onder de wals verpletterd!

In die beginjaren werden onderdelen in de eigen fabriek gemaakt en soms ook bij een knecht thuis en was alles handwerk. Op aaneen gemaakte springveren (de spiraal) werd eerst jute aangebracht waar dan een vulling van crin de végétale (plantenhaar), alpengras, zee gras, watten of paardenhaar overheen kwam, met weer een laag jute, watten en vervolgens de boes. Alle handelingen werden door één werknemer gedaan en dat leverde één matras per dag op! In de werkplaats werden praktisch alle voorkomende werkzaamheden achter elkaar uitgevoerd op losse tafels. Het materiaal voerde men vaak aan via de tramlijn Nijmegen – Venlo – Beringe. Een aangekoppelde goederenwagon werd bij de fabriek ontkoppeld. Zo konden de aangevoerde goederen gelost worden en - als de tram op de terugweg was - koppelde men de lege wagon weer aan.

Op de fiets

De matrassen werden in de beginjaren met de fiets bij de klanten thuis bezorgd door Cor Bongers en Harie van Boeke Tien (Janssen). Als veertienjarige begon Cor op allerzielendag in 1938 bij de fabriek waar hij te horen kreeg: "Ha, ha, kump oos Corke mèt helpe werke? Det trífse dan, doe moogs met 't fietskerke nao de Ruiver ein matraos gaon bringe!" Dat deed hij met een tweewielig karretje achter zijn fiets, over spiegelgladde binnenwegen in de vrieskou en onder een asgrauwe hemel waaruit ieder moment een fikse sneeuwbuï kon losbarsten. 's Morgens vertrokken keerde hij pas 's middags weer terug, zodanig uitgeput dat hij buiten westen ging. Zo werden matrassen bezorgd in Tegelen, Horst, Blitterswijk en zelfs Maasbracht. Het was voor Cor het begin van een veertigjarige loopbaan. Zaterdag deelde Sjang Keiren het loon uit en menigmaal zat er dan een sigaartje of een paar Old-Mac sigaretten bij. Sjang was een geweldige baas voor zijn personeel, en ook de betrokkenheid van zijn vrouw Han Gielen (van Linkske) mag niet vergeten worden.

Sjang nam een Helmondse vertegenwoordiger in dienst en deze bracht hem in contact met een bedrijf waar men het binnenwerk van matrassen machinaal produceerde. Daarna werd het binnenwerk uitbesteed aan DWZ uit Helmond. De nu 90-jarige Jacques de Bruijn begon op 1 maart 1936, ook als veertienjarige, bij Heldia zijn loopbaan tot allround matrassenmaker, stoffeerder en woninginrichter om er vervolgens

Het logo dat de firma decennialang voerde.

bijna vijftig jaren te blijven. Hij kreeg van zijn vader te horen dat hij van de straat af moest: óf gaan werken, óf naar de achtste klas! "Daar ging je niet meer heen, want daar leerde je toch geen fluit!" weet hij zich nog te herinneren. Zijn broer Theo werkte tot 1957 ook bij Helda. Toen begon hij een eigen zadelmakerij in Panningen. Dit bedrijf is later uitgegroeid tot het huidige 'Sporthuis De Bruijn' aan de Ruijsstraat.

Zonen

Het gezin Keiren-Gielen telde zes kinderen: Jac, Thei, Nel, de tweeling Miel en Lei en als jongste Har. Miel en Lei waren voorbestemd om in de zaak mee te gaan werken, want een studie voor twee tegelijk was Sjang te duur. De anderen mochten wel studeren. De tweeling moest gewoon in de leer om alle kneepjes van het vak onder de knie te krijgen. Toen vader Sjang in 1965 om gezondheidsredenen moest stoppen, hadden beide zonen al de leiding. Er kwamen wat meer machines die

tot in Oost-Duitsland gehaald werden. Nu hoefde men niet meer handmatig het stof over de matras te trekken, hetgeen veel kracht kostte. Ook het dichtnaaien gebeurde eerst met de hand. De samenstelling van de matrassen veranderde rigoureus. Er werd steeds meer gewerkt met polyether en later met schuimrubber.

Naast de matrassenfabriek werd ook in 1965 ook een woning-inrichtingszaak onder de naam Keiren-Gielen B.V. geopend aan de Molenstraat, waar Miel de leiding kreeg. Enkele personeelsleden verhuisden mee. Zo werd Lei alleen verantwoordelijk voor de matrassenafdeling.

Stoelkussens

Een van de Heldia werknemers was Ben Huijs. In 1947 begon hij er als vijftienjarige met Jacques de Bruijn en Cor Bongers als zijn leermeesters. Na een tijdje verwisselde hij zijn baan

Groepsfoto 1947. Staand vlnr.: Jac Keiren, Theo de Bruijn, onbekend, Jan Bongers, onbekend, vader Sjang Keiren, Cor Bongers, Jacques de Bruijn, Har Rongen en meester Sevens (als boekhouder). Zittend vlnr.: Lei Keiren, Ber Greymans, les van Lee, Chris Greymans, Ben Huijs, Miel Keiren.

Foto: Collectie Lei Keiren

Een reclamefoto van de driedelige matras.

Foto: Collectie Lei Keiren

In de fabriek begin jaren 50.

Achteraan vlnr.: Jacques de Bruin, Ber Smits, Cor Bongers en Ben Huijs.

Middenrij vlnr.: Jan Bongers, Martha Peeters, Koos Duijf, Nel Lormans, Har Rongen en Lei Keiren.

Knielend vlnr.: Chris Steeghs, Henk van Oyen, Jan Kranen en Jo van Soest.

Foto: Collectie Jan Kranen

voor werk bij een schoonmaakdienst in het Venlose ziekenhuis. Niet voor lang echter, want hij werd gevraagd om terug te komen. Hij weet zich nog te herinneren dat het geleverde alpengras eerst opgerekt moest worden om volume te maken alvorens het als vulling gebruikt kon worden. De machine die daarvoor zorgde werd aangedreven door een soort fiets. Hij weet ook nog dat er in die tijd veel matrassen voor Heel (St. Anna en St. Jozef) en Koningslust (Savelberg) gemaakt werden. Geregeld moesten oude matrassen uit deze instellingen opnieuw opgemaakt worden. Het vulsel dat in de vullingen zat gebruikte men opnieuw door het door een machine te draaien om het zo uit elkaar te trekken. Dat was bepaald geen hygiënisch werk door de urine-lucht die er in zat. Er kwam vervolgens nieuw vulsel bij waarna er weer een volledige matras was samengesteld. Later kregen deze instellingen matrassen met zeil er omheen. Ook weet hij nog dat er wel duizenden stoelkussens gemaakt werden voor de toen bekende houten ligstoelen die in woonkamers stonden. Een firma uit Blerick bracht een wagen met stof, dat in de knipkamer op maat werd geknipt. Na de fabricage van de stoelkussens haalde de opdrachtgever ze met een grote vrachtwagen op.

Gewerkt werd er van acht tot twaalf en van één tot zes in een zesdaagse werkweek. Sjang Keiren zorgde goed voor zijn personeel. Ben vertelt: "Nadat ik negen maanden in Horn gelegen had vanwege mijn longen, kwam Sjang me in een oude Chevrolet ophalen." Dat ophalen verliep evenwel niet helemaal vlekkeloos...: "Bij het verlaten van het sanatorium toeterde hij en toen bleef de claxon hangen. We hebben heel wat kilometers gereden met een toeterende auto!" Behalve stoelkussens werden bij Heldia ook gewone bedkussens gevuld met kapok (zachte vezels die gevormd worden door de haren op de vruchtzaden van de kapokboom). Dat gebeurde boven in de zogenaamde kapokkamer. Als er iets misging met het vullen, zag de hele kamer wit van de kapok.

Brand

Kapok moest met zorg behandeld worden en was brandgevaarlijk. Een van de werknemers, Piet Engelen, wilde eind jaren 50

wel eens kijken of dat goedje echt brandbaar was. Op die zaterdagmorgen stond in een mum van tijd de hele voorraad op zolder in brand! In allerijl werden de kant-en-klare matrassen die beneden stonden naar buiten gedragen en op de zandweg (nu Haammaeckerstraat) gelegd tot de brandweer het vuur geblust had. De zolder ging bij die brand helemaal verloren.

Eerder was er al eens kapok in brand gevlogen, maar dan zonder veel gevolgen. Bij goed weer werden kussens buiten gevuld met kapok. De vulling moest opgeklopt worden en dan vloog er toch nog wat kapok in het rond. Een pijprokende medewerker vergat tijdens dat werk zijn pijp aan de kant te leggen en daardoor vloog het rondvliegende kapok in brand. Hij probeerde met zijn handen dat brandende kapok te doven. Toen die was opgebrand was er niets meer aan de hand. Sjang had gelukkig niets gezien.

Einde

Het beroep van matrassenmaker stond niet hoog aangeschreven. Er was geen schoolopleiding voor, dus kon men na de lagere school al met dit werk beginnen. "Meestal met de bedoeling om uiteindelijk beter werk te vinden", zo verzekerde Lei Keiren. Toch is het opvallend dat menig jongeman en jongedame bij Heldia bleef werken. Cor Bongers vierde er zijn veertigjarig dienstjubiläum en schopte het tot rechterhand van de directie.

In 1991 kwam er na bijna 63 jaar een einde aan het bestaan van Heldia. De kleinschaligheid van de fabriek en de concurrentie met landelijk opererende fabrieken in binnen- en buitenland, het steeds moeilijker aan bekwaam personeel komen, alsmede zijn leeftijd deden Lei Keiren besluiten om helemaal te stoppen. Er was ook geen opvolger beschikbaar die de nodige uitbreidingen kon verwezenlijken. Heldia Matrassenfabriek verdween uit het straatbeeld van Helden. Een jaar later stopte ook zijn broer Miel met de woninginrichting. Miel stierf in 2010 en Lei woont nog met echtgenote Mia in Helden.

De kleine vrachtwagen in 1958 op weg naar het buitenland.

Foto: Collectie Lei Keiren

Bronnen:
Dagblad voor Noord-Limburg, Midden-Limburg en De Peelkanter.

Met dank aan:
Herman de Bruijn, Jacques de Bruijn, Ben Hujs, Lei en Mia Keiren-Ottenheim, Jan Kranen, Tjeu v.d. Linden en Nel Steeghs-Lormans.

Slagerij Rutten

VOOR AL UW VLEES
EN VLEESWAREN

*Gewoon
'n goeie slager*

Steenstraat 8

Het drukken van deze *Moennik*
was weer in handen van

MULTICOPY
THE COMMUNICATION COMPANY

www.multicopy.nl

Bouten Groep Panningen

Wielweg 1

Rob Leurs Juwelier Panningen

Markt 34

Bruna Boekhandel Panningen

Markt 29

Van Lier maatwerk in interieurs

Maasbreeseweg 2, Panningen

Jan Reijnen BV Panningen

Markt 21

Adverteren...

kun je het beste doen in een tijdschrift dat goed wordt gelezen.

Janssen uitvaartverzorging Panningen

Loosteeg 19*

Heldense Historie

Heldens glorie en historie, haar eigen dialect, de kennis van de kerkdorpen en haar gebruiken. Het zijn slechts enkele onderwerpen waar de Heldense Heemkundevereniging zich in verdiept. En die wetenswaardigheden willen ze graag met u delen in dit mooie tijdschrift, De Moenik. Rabobank Peel en Maas maakt deze uitgave mede mogelijk. Omdat we als geen ander verbonden zijn met de geschiedenis van Helden. Al meer dan 100 jaar.

Een bank met Heldense Historie.
Dat is het idee.

Rabobank. Een bank met ideeën.

www.rabobank.nl/peelenmaas

Rabobank

't Land van Peel & Maas

Openingstijden Streekmuseum 't Land van Peel en Maas

mei t/m september:
dinsdag t/m zondag
van 13.00 uur - 17.00 uur
(maandag gesloten)

oktober t/m april:
elke woensdag en zondag
van 13.00 uur - 17.00 uur,
behalve eerste kerstdag en Nieuwjaar.

carnavalszondag, eerste paasdag en
pinksterdag gesloten,
paasmaandag en pinkstermaandag open

Openingstijden verenigingslokaal (Documentatiecentrum)

elke maandag
van 19.00 uur - 21.30 uur
elke woensdag
van 14.00 uur - 17.00 uur

oktober t/m april:
ook elke 3° dinsdag van de maand
van 19.30 uur - 21.30 uur genealogie

Adres: Heernkondevereniging Helden / Streekmuseum 't Land van Peel en Maas
Aan de Koeberg 3, 5988 NE Helden. Website: www.moennik.nl
Tel.077-308 15 55 (museum) Tel.077-324 02 44 (doc.-centrum) Tel.077-307 74 59 (balie).